

АЛЕКСАНДАР РАДОВИЋ М. А.
Библиотека Матице српске
Нови Сад

УДК: 027.54(497.113 Нови Сад):766

ПЛАКАТИ НАЦИОНАЛНИХ БИБЛИОТЕКА У СРБИЈИ У ЗБИРЦИ БИБЛИОТЕКЕ МАТИЦЕ СРПСКЕ

Сажетак: У Посебним збиркама Библиотеке Матице српске чувају се плакати који информишу о раду Народне библиотеке Србије и Библиотеке Матице српске. Некњижна библиотечка грађа документује српско рукописно и штампано наслеђе из фондова НБС и БМС, а плакати о делатности националних библиотека у Србији имају статус историографског извора.

Кључне речи: Библиотека Матице српске, Народна библиотека Србије, некњижна библиотечка грађа, специјалне колекције, плакати

Плакаџ у историји књиге

Иако се многи аутори дуго и помно баве историјом националног библиотекарства од *Мирослављевог јеванђеља* до електронских база података, „српске библиотеке никада нису добиле интегрално писану историју“,¹ примећује Гордана Стокић-Симончић. О онима који су библиотеке оснивали и у њима стварали, остали су вредни записи.

Плакат је популистичко-информациони медиј који „обавештава“ и о активностима овдашњих јавних, универзитетских и националних библиотека. Истовремено је аутохтоно ликовно дело, али и библиотечки материјал, вишеструко значајан извор историографских сазнања.

¹ Гордана Стокић-Симончић, *Књига и библиотеке код Срба у Средњем веку*, Панчево, Градска библиотека, 2009, стр. 10.

Сакупљени на једном месту, у Библиотеци Матице српске и њеним Посебним збиркама, сликовни и текстуални плакати бацају ново светло на рад домаћих библиотека. У фонду највеће библиотеке у Војводини налази се примерак плаката о јубилеју књижнице у Новом Бечеју, установе коју Новобечејци од миља зову *Сџара дама*² (*Народна библиотека Нови Бечеј, 1838-1998*), али и о промотивним активностима других градских, те библиотеке јавних установа у нашој средини.

Опредељење да овај текст буде посвећен раду Народне библиотеке Србије из Београда и Библиотеци Матице српске са седиштем у Новом Саду, проистиче из њихове доминантне позиције у нашем библиотечко-информационом систему.

Сви једнолисни примерци некњижне библиотечке грађе који су наведени у тексту налазе се у Ликовно-графичком фонду Библиотеке Матице српске. Плакати се свакодневно каталогизирају у одговарајућем програму, а збирка је нарасла на десет хиљада јединица библиотечке грађе. Осим у Посебним збиркама Библиотеке Матице српске, некњижна библиотечка грађа чува се и обрађује и у Посебним фондovima Народне библиотеке Србије. Плакати, проспекти, географске карте, штампане музикалије и нотни записи о националној и светској музичкој баштини, свакодневно се каталогизирају у електронској бази података COBIB.SR да би одмах били доступни корисницима.

Сликовним плакатом из збирке Библиотеке Матице српске обележен је 1988. године јубилеј Библиотеке, век и по од догађаја који ће постати историја: 14. августа 1838. године, када су Срби, грађани Пеште и оснивачи Културног друштва „Матица српска“, у скромне Матичине просторије, у пештанском *Заведенију* донели прву књигу „на чување“. Прослава БМС одржана је под радним насловом *150 година јавног рада*, а овај податак је у електронској бази података евидентиран у одговарајућем пољу (200e). Предметна одредница означава име и седиште установе са годинама јубилеја :

601a Библиотека Матице српске
601c Нови Сад
601z 1838-1988

У програму за каталогизацију библиографских података, поља предвиђена за унос места штампања и назива штампарије нису попуњена јер нису ни означена на плакату:

² <http://novibecej.rs/sluzbe/biblioteka>

210 e [б. м.
210 g б. и.]

Оснивање Народне библиотеке Србије „одиграло се“ у кући лежи-мирског трговца Глигорија Возаровића 1832. године. Ова информација нотирана је у ондашњој културној јавности тако што је „у *Лейбиусу* 1832. забележено да је у Београду Глигорије Возаровић основао библиотеку.“³ На отварање „самосталне зграде“ Народне библиотеке СР Србије чекало се „још“ стотину и четрдесет година. Коначно, двадесет и осам година након завршетка Другог светског рата, отворена је нова зграда Народне библиотеке Србије. „Графички отисак“ дизајнера Болета Милорадовића документује податак да се од 6. априла 1973. године највеће домаће „књигохранилиште“ налази на београдској адреси „Скерлићева 1“. Најистакнутија графичка целина на плакату *Свечано отварање Народне библиотеке СР Србије у Београду 6. априла 1973.* уоквирена је портретима истакнутих личности српске културе од Александра Белића до Вељка Петровића. Плакат, потписан ћириличним аутографом „Боле М“, израдио је уметник који поседује „истанчано осећање за боју, способност да се површина једноставним средствима композиционо уобличи...“⁴

У домаћим библиотекама седамдесетих и осамдесетих година 20. века установе које чувају, обрађују и дају на коришћење библиотечки материјал добијају „нови профил“. Библиотечко-информациони стручњаци организују маркетиншке активности у циљу унапређења и афирмисања библиотечког пословања. Једна од најатрактивнијих акција овога типа је организовање „Месеца књиге“ у издавачким кућама, библиотекама и домовима културе у целој бившој Југославији.

Библиотека Матице српске чува, између осталог, вишејезични плакат о изложби која је под насловом *Изложба књига и лисћова Војвођанска издања 1971.* одржана у Новом Саду децембра 1972. године. Подаци о манифестацији исписани су на српском, хрватском, мађарском, словачком, русинском и румунском језику и унети у поље одговарајућег програма (200e), а димензије плаката су 69 x 46 cm. Овом изложбом Библиотека Матице српске презентовала је монографске и серијске публикације војвођанских издавача који су се током 1972. године прикључили прослави Међународне године књиге. Јединица библиотечке грађе евидентирана је у пољу за обележавање „дводимензионалне графике“ као плакат у колору (116d – c), који је штампан у новосадској штампарији „Форум“.

³ Лазар Чурчић, *Казивања о Библиотеци Матице српске*, Нови Сад, Библиотека Матице српске, 1996, стр. 111.

⁴ Лазар Трифуновић, *Графички анимидизајн Болета Милорадовића*, Крагујевац, Народни музеј, 1980, стр. [12].

Оснивањем Рефералног центра Војводине 1985. године, Библиотека Матице српске чини искорак у праћењу савремених тенденција у информационам наукама. Како је примећено, од великог је значаја „коришћење најактуелнијих, научних, стручних и пословних информација из стране литературе“.⁵ У фонду БМС каталогизиран је плакат који под „футуристичким поднасловом“ *Корак у 21. век* информише о прве три године Рефералног центра Војводине (1985-1988). Библиотека Матице српске била је домаћин мултимедијалног програма којим је „најмлађе“ Одељење БМС представило своје активности. Текстуални плакат димензија 70 x 50 cm обавештава да је од 31. маја до 5. јуна 1988. године организована презентација савремених библиотечко-информационих потенцијала Библиотеке. Каталогизатор је доступне податке евидентирао у поља одговарајућег програма, а поље 675ас попуњено је на следећи начин:

675а 027.081(497.113 Novi Sad)(049.1)

675с 027.022 – Јавне, опште библиотеке

С друге стране, Народна библиотека Србије од осамдесетих година 20. века до данас настоји да изложбама које организује у „Скерлићевој 1“ изложи репрезентативан део фонда НБС. Током 1984. године, упућује електронски каталог Библиотеке Матице српске, било је речи о *сѣарој срѣској рукописној и шѣамѣаној књизи из београдских збирки и срѣској шѣамѣи*. Плакати су каталогизирани у Библиотеци Матице српске уношењем података о „главном стварном наслову“ у одговарајуће поље (200а). Дизајнер Никола Меација евидентиран је у тзв. „примарној одговорности“ на плакату (поља 700ab). Иначе, изложба *Сѣара срѣска рукописна и шѣамѣана књига из београдских збирки* „илуструје“ историју рукописа и књига на нашим просторима од 12. до 19. века. На изложби у Народној библиотеци Србије од 16. октобра до 16. новембра 1984. године представљене су инкунабуле и штампана издања од *Мирослављевог јеванђеља* до књига Стојана Новаковића и Атанасија Стојковића. У каталогу је пописана стотину осамдесет и једна публикација из фонда Народне библиотеке Србије, а плакат на „једном листу папира“ презентује репродуковане коричне и насловне странице неких од њих.

Током априла 1984. године у здању на Врачарском платоу у Београду отворена је изложба посвећена Димитрију Давидовићу, који је издајући „Новине српске“ постао родоначелник српске журналистике. Забележено је да је покретање „Новина српских“ 1813. године „наишао (је) на топли

⁵ Бранислава Аврамовић, Иванка Клајн, Оливера Кривошић, Зорка Вешовић, *Реферални центар Библиотеке Матице српске 1985-2005*, Нови Сад, Годишњак Библиотеке Матице српске за 2005, стр. 118.

пријем ондашњих интелектуалаца, [...]“⁶ а реализацију „новинарског“ плаката извео је графички дизајнер Никола Меанџија уз „асистенцију“ фотографа Дејана Ђурића. Истом приликом, подсећа Матичин плакат, посетиоци изложбе у Народној библиотеци Србије „омирисали“ су и прва издања београдског дневног листа „Политика“ која је 1984. године прославила осам деценија излажења.

Библиотечки материјал публикован за време Другог светског рата представља корпус револуционарне и ратне штампе о којој је писао Сава Паланчанин⁷. Поводом тридесетогодишњице победе социјалистичке револуције на нашим просторима (1975), Музеј социјалистичке револуције и Библиотека Матице српске су заједнички приредили изложбу *Листови и књиге Народноослободилачког покрета у Војводини*, а у БМС о овом догађају постоји „сликовни траг“. Каталогизација примерка из збирке Библиотеке Матице српске урађена је у маски „N“ одговарајућег програма, а плакат има димензије 99 x 69 cm.

Једнолистни визуелни отисак „потписује“ „Стојков М“ из Новог Сада, а плакат репродукује насловне странице војвођанских ратних листова и часописа. Подаци о публикацијама приказаним на изложби наведени су у пољу 300а: *На њлакају су фойографије насловних сїраница листїова и часоїиса: Глас омладине, Наша борба, Слободна Војводина и Војводина у борби*. Предмет плаката су „монографске и серијске публикације“ из Војводине у периоду 1945-1975.

У оквиру манифестације „Месец књиге у Војводини“ одржане од 17. октобра до 10. децембра 1977. године у Новом Саду и Кули, у „Студију М“ Радио Новог Сада организована је *Изложба Тишїова књига и књига о Тишїу*. Димензије плаката на којем доминира портрет председника Социјалистичке Федеративне Републике Југославије су 70 x 48 cm. Забележено је да (је) „нацрт за уметнички плакат дао је Миљивој Николајевић...“⁸, а „године јубилеја 40-85“ исписане су у пољу одговарајућег програма предвиђеног за поднаслов (200e). У електронском каталогу Библиотеке Матице српске унети су подаци о штампарији и месту штампања јединице библиотечке грађе („Форум“ – Нови Сад), без информације о тиражу плаката.

Осим о актуелним друштвеним збивањима, Народна библиотека Србије и Библиотека Матице српске дистрибуирају информације о значајним

⁶ Предраг Пејчић, *Српске новине Димитрија Давидовића*, Београд, Службени гласник, 2009, стр. 117.

⁷ Сава Паланчанин, *Револуционарна и раїна шїамїа : 1871-1945 : їерїодика*, Нови Сад, Библиотека Матице српске, 1986.

⁸ *Годишњак Библиоїеке Маїице срїске за годину 1977 II*, стр. Нови Сад, Библиотека Матице српске, 1979, стр. 24.

датумима националне историје. Дипломатска историја Србије „чита“ се са плаката о билатералним односима наше земље и Русије од 1838. до 1918. године. Каталогизатор плаката је у електронски каталог БМС унео податак да је издавач плаката [Архив Србије], а изложба је одржана 1988. године. Народна библиотека Србије је те године од 17. новембра до 10. децембра приредила изложбу *Србија и Русија 1838-1918*, а на плакату се налази „репродукција географске карте Србије из 1831. године“.

Први српски просветитељ Растко Немањић, Свети Сава, син оснивача династије Немањића, на изложби у Народној библиотеци Србије представљен је као аутор *Хиландарског шийика* и *Жийија Свейог Симеона*. У електронској бази података БМС евидентиран је плакат под насловом *Изложба свейи Сава и његово књижевно дело* из 1995. године, са информацијом да се у Београду од 6. априла до 10. маја одржала и „презентација“ фондова домаћих библиотека које чувају грађу о „принцу Растку“. На значајну годину 1847. као „датум“ нове српске културе, стотину и педесет година касније, 1997. године подсетио је примерак некњижне библиотечке грађе из збирки Библиотеке Матице српске. Под сигнатуром (Пл IV 650) чува се плакат, а у пољу 330а (садржај јединице) каталогизатор је евидентирао да се на плакату налазе репродукције корица књига које су штампане 1847. године.

Монографске и серијске публикације о историји српске књиге из фондова наших националних библиотека континуирано су представљане и током последњих година. Тако је научна и издавачка продукција Народне библиотеке Србије „приказана“ у Народној библиотеци Републике Српске у Бања Луци од 25. јануара до 20. фебруара 2005. године. Презентовани су „фрагмент средњовековног рукописног кодекса који се чува у Националној библиотеци Русије у Санкт Петербургу и табле савременог стрипа објављеног у београдском недељнику *Време*, почетком XXI века.“⁹ Плакат под насловом *Двије изложбе, Два Радослава, два времена* (димензије 46 x 31 cm) чува се у магацинима Посебних збирки Библиотеке Матице српске са сигнатуром Пл III 384.

Плакат, тај респектабилан историографски извор, представљен је у српској престоници заједничком акцијом Историјског музеја Србије и Народне библиотеке Србије 1988. године на изложби *Сйо година ишторијског* плаката, а библиотечка грађа односи се на период јавног живота од 1840. до 1940. године. Својеврсна реплика ове изложбе је презентација „првог српског рата плакатима“¹⁰ са поставком која је током 2004. и 2005. године

⁹ *Два Радослава, два времена*, Београд, Народна библиотека Србије, 2006, стр. [3].

¹⁰ Дејан Вукићевић, „Први српски рат плакатима“, у: *Гласник Народне библиотеке Србије* 1/2005, стр. 119.

из Народне библиотеке Србије „стизала“ до јавних библиотека од Суботице до Бора. Дејан Вукићевић, аутор изложбе *Први српски рај љакашима*, истиче да су „плакати и леци (су) добрим делом политичке природе, углавном предизборни...“¹¹

На текстуалним плакатима забележене су и промоције значајних издања као што је студија Јована Деретића *Роман код Срба (1766-1850)*. Матичини библиотекари изложили су примерке београдског дневног листа „Борба“ (листа Социјалистичког савеза радног народа) од 31. јануара до 19. фебруара 1972. година на изложбеном јубилеју *50 година „Борбе“*.

Плакати из збирке Библиотеке „омаж“ су и песницима Лукијану Мушицком, Бранку Радичевићу, Душану Васиљеву, писцима Проти Матији Ненадовићу, Ивану Цанкару, лингвисти Александру Белићу, филологу Ватрославу Јагићу... Програми „њима у част“ одржавани су својевремено на некадашњој важној „културној адреси“ Новог Сада, у Антикварници Матице српске.

Закључак

Каталогизација плаката из збирке Библиотеке Матице српске са темом „националне библиотеке“ од изузетне је важности за нашу културну историју. Прикупљање и обрада неконвенционалног библиотечког материјала омогућује потпунији увид у древност српске књиге, а графички знаци „дописују“ историју домаћег библиотекарства. Истовремено, презентација некњижне библиотечке грађе из фондова Библиотеке Матице српске и Народне библиотеке Србије указује на богатство фондова српских националних библиотека.

¹¹ Исто, стр. 120.

Литература

1. Brofi, Piter, *Biblioteka u dvadeset prvom veku*. – Београд : Народна библиотека Србије, 2005.
2. Паланчанин, Сава, *Революционарна и рајска шћамља: 1871-1945: ѿпериодика*. – Нови Сад : Библиотека Матице српске, 1986.
3. Пејчић, Предраг, *Српске новине Димитрија Давидовића*. – Београд : Службени гласник, 2009.
4. Стокић-Симончић, Гордана, *Књига и библиотеке код Срба у Средњем веку*. – Панчево : Градска библиотека, 2009.
5. Трифуновић, Лазар, *Графички анѿидизајн Болешиа Милорадовића*. – Крагујевац : Народни музеј, 1980.
6. Чурчић, Лазар, *Казивања о Библиоѿеци Маѿице српске*. – Нови Сад : Библиотека Матице српске, 1966.
7. *Два Радослава, два времена*. – Београд : Народна библиотека Србије, 2006.
8. Аврамовић, Бранислава, Клајн, Иванка, Кривошић, Оливера, Вешовић, Зорка, *Реферални ценѿар Библиоѿеке Маѿице српске 1985-2005* – Нови Сад : Годишњак Библиотеке Матице српске за 2005. годину, стр. 118-127.
9. Вукићевић, Дејан, *Први српски рај ѿлакаѿима*. – Београд : Гласник Народне библиотеке Србије. – Год. 7, бр. 1 (2005), стр. 119-124.
10. *Годишњак Библиоѿеке Маѿице српске за годину 1977 II*. – Нови Сад : Библиотека Матице српске, 1979, стр. 9-33.
11. <http://novibecelj.rs/sluzbe/biblioteka>

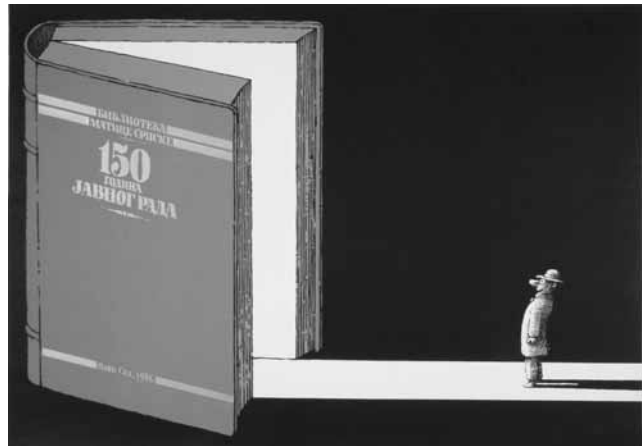
NATIONAL LIBRARIES' POSTERS IN THE MATICA SRPSKA
LIBRARY COLLECTION

Summary

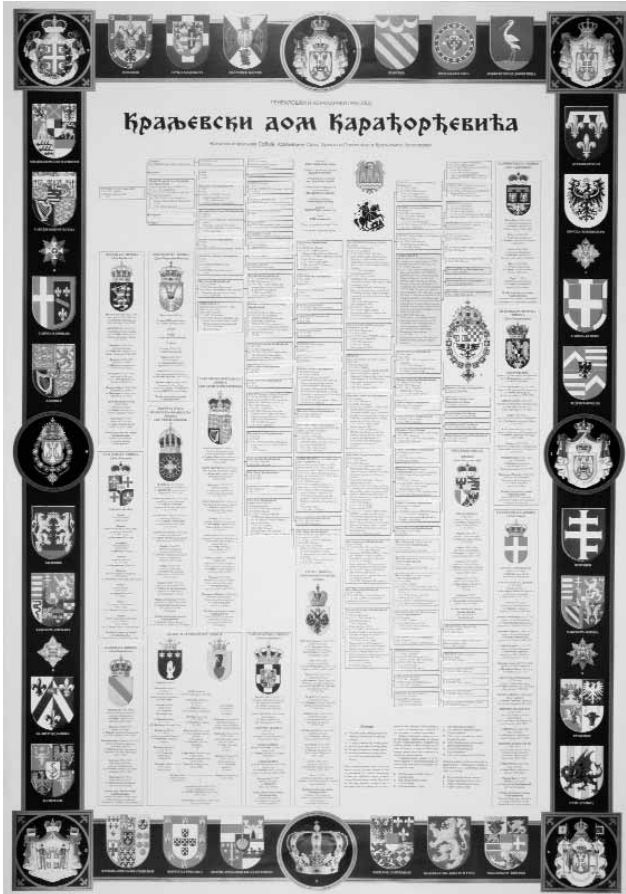
In the Matica Srpska Library Special Collections there are posters informing about activities of the National Library of Serbia and the Matica Srpska Library. Non-book materials represent Serbian manuscript and printed heritage owned by the National Library of Serbia and the Matica Srpska Library. Posters which give information about activities of national libraries are regarded as historiographical sources.

Keywords: Matica Srpska Library, National Library of Serbia, Non-book materials, Special Collections, Posters

Aleksandar Radović, M. A.

*Плакат јубилеја
Библиотеке Матице српске*

*Краљевски дом
Карађорђевића*